# KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI'NIN 50. YILDÖNÜMÜ - RUM TARAFI HAREKÂTIN HEMEN ARDINDAN RAUF DENKTAŞ'A NASIL BİR ÖNERİDE BULUNDU?

Teoman Ertuğrul TULUN

Analist

Analiz No : 2024 / 12

08.08.2024

*Bu yazı, ilk olarak AVİM tarafından 25 Temmuz 2024te yayınlanan İngilizce bir makalenin çevirisidir. Makalenin çevrilmesine AVİM Çevirmeni Ahmet Can Öktem katkıda bulunmuştur.*

Kıbrıs Adasında Türk toplumunun maruz kalmış olduğu baskı ve zulme son verip, Adada barış ve huzuru sağlamak amacıyla Türkiye tarafından gerçekleştirilen 1974 Kıbrıs Barış Harekatının üzerinden yarım asır geçti. Harekât, adadaki Türk varlığına karşı yıllardır sürdürülen dinî ve etnik temizliğe son vermek ve Kıbrıs'ı yok ederek Yunanistan'a bağlamayı amaçlayan bir darbe girişimine karşı gerçekleştirilmiştir. Bu askeri harekatın nasıl gerçekleştirildiği defalarca anlatılmıştır. Kanaatimizce, bu harekatın nasıl yapıldığı kadar, neden gerçekleştirildiği de önemlidir. Bu bağlamda, harekatın bu yönünü kısa ve öz bir şekilde hatırlamak faydalı olacaktır. Bu anmanın kahramanlık ve coşkulu savaş hikayelerinin ötesine geçmesi, özellikle tarihi gerçeklerin yoğunlaştırılmış bir biçimde, nesnel olarak genç nesillere aktarılması gerektiğini düşünüyoruz.

**Geçmişin bir özeti**

Kıbrıs Cumhuriyeti, 1959 yılında Türkiye, Yunanistan, Birleşik Krallık ve Kıbrıs Türk ile Rumlar toplulukları arasında imzalanan Zürih ve Londra Antlaşmaları ile kurulmuştur. Türkiye, Yunanistan ve Birleşik Krallık, Garanti Antlaşması uyarınca, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin garantör devletleri olmuşlardır. Bu antlaşmalar doğrultusunda, 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda iki halka eşit siyasi haklar ve statü verilmiştir. Böylece, Kıbrıs Cumhuriyeti bir ortaklık devleti olarak kurulmuştur.

Ortaklık Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından Kıbrıs Rum tarafı, Enosis (Birlik) politikası

doğrultusunda Kıbrıslı Türkleri devlet kurumlarından çıkartmaya, Ada'daki varlıklarına son vermeye yönelik uygulamalarda bulunmaya başlamış, bir kısmı da Ada'yı Yunanistan'a ilhak etmeye çalışmıştır. Enosis'i gerçekleştirmek amacıyla silahlanan Rumlar, Yunanistan'ın da desteğiyle, 1963-1974 yılları arasında Kıbrıs Türklerine yönelik baskı, zulüm ve ambargoyu sürdürmüşlerdir. Sonunda, Kıbrıslı Rumlar tek taraflı güç kullanarak Anayasa'yı feshetmiş ve ortaklık Cumhuriyeti 1963 yılında fiilen sona ermiştir.

Kıbrıs Türklerinin ortaklık devletinin yönetiminden çıkarılmasının ardından, Rumlar arasında görüş ayrılıkları başlamıştır. Zamanla Türkiye'nin müdahalesinden endişe duyan ve Kıbrısl Türklerini ekonomik olarak yok etmek isteyen Rum lider Makarios ile Rum terör örgütü EOKA[1] üyeleri arasında anlaşmazlıklar derinleşmiştir. Türkler ambargo altındaki kuşatılmış bölgelerde yaşamaya zorlanmıştır. Bu dönemde EOKA üyeleri daha hızlı biçimde sonuç almaya çalışmıştır. Bu bağlamda, dönemin EOKA lideri Nikos Sampson, iktidardaki Yunan cuntasının da desteğiyle, Makarios'a karşı bir darbe düzenlemiş ve adayı Yunanistan'a bağlamak amacıyla 15 Temmuz 1974'te iktidarı ele geçirmiştir.

Darbenin ardından Türkiye, 1960 Garanti Antlaşması uyarınca ilk aşamada diplomatik girişimlere öncelik vermiştir. Bu çerçevede, 17-18 Temmuz 1974 tarihlerinde Londra'da Türkiye ve Birleşik Krallık arasında darbe sonrası olası girişimlere ilişkin görüşmeler yapılmıştır. Yunanistanın garantör ülke olarak görüşmelere davet edilmiş olmasına karşın, Atina'daki cunta yönetimi görüşmelere katılmamıştır.

Türkiye ve İngiltere arasında yapılan görüşmelerde, İngiltere'ye ortak müdahale önerisinde bulunulmuştun. İngiltere'nin olumsuz yanıtı üzerine Türkiye, garantörlük hakkını kullanarak ve adadaki Türklerin güvenliğini esas alarak 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs Barış Harekâtı'nı başlatma kararı almıştır. Operasyon, dönemin Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit'in dünyaya yaptığı tarihi açıklama ile başlamıştır. Ecevit yaptığı açıklamada, Türkiye'nin adaya savaş için değil, Türklere ve Rumlara barış getirmek için gittiğini açıklamıştır.

**Bu özetin esası nedir?**

Kıbrıs'ta kurulan ortaklık devletini yıkan taraf Kıbrıslı Rumlardır. Kıbrıslı Rumlar, ortaklık devletinin iki eşit halkın iradesini yansıttığını kabul edememiştir. Rumlar, eşit halklardan biri olan Türkleri, nüfuslarının kendilerinden daha az olduğunu iddia ederek azınlık olarak görmüş, Türkleri devlet organlarından dışlamış ve yukarıda da belirtildiği gibi onları kendi ülkelerinde kuşatılmış bölgelerde yaşamaya zorlamıştır. Bu çerçevede Rumlar, Türkleri yıldırıp adayı terk etmeye zorlayabileceklerini veya kendi ülkelerinde ikinci sınıf vatandaş haline getirebileceklerini, Yunanistan'ın desteğiyle adayı ele geçirebileceklerini varsaymıştır. Bu amaçla, Yunanistan'ın desteğiyle terörizme başvuran paramiliter örgütler kurmuşlardır. Darbenin ortaya çıkardığı gibi, bazıları adayı tamamen Yunanistan'a ilhak etmeye çalışmıştır.

Buna karşılık Kıbrıs Türkleri, Kıbrıslı Rumların beklediğinden daha dirençli çıkmış, tüm baskılara ve saldırılara karşı inançla direnmişler, teslimiyet içinde olmamışlardır. Kıbrıs Türkleri bu mücadelelerinde Türkiye'nin desteğini kazanmayı başarmışlar, kendilerini

savunacak örgütlerini kurmuşlar ve son derece zor koşullar altında sabırla ve ısrarla siyasi ve askeri mücadele yürütmüşlerdir..

Bu mücadelede Rum tarafının bitmek bilmeyen tarihi Megali İdea (Büyük Fikir) hırslarına kapılarak giriştikleri 1974 darbesinin Adanın kaderini değiştirdiğini söylemek mümkündür. Türkiye, Rumların yaptığı bu tarihi hatayı affetmemiş ve tamamen haklı hukuki gerekçelerle cesurca askeri müdahalede bulunmaya karar vermiştir.

Kıbrıslı Rumların kendi hırslarının kurbanı olduklarını söylemek mümkündür.Bu bağlamda, Kıbrıslı Rumların, Yunanistan'ın Batı Dünyası üzerindeki tarihsel etkisi üzerinden Batı Dünyası'nın desteğini elde edebileceklerini düşündüklerini ve bu desteği çok fazla önemsemenin bedelini ödediklerini söylemek de yanlış olmayacaktır. İçinde bulunduğumuz dönemde de Avrupa Birliği gibi kuruluşlar üzerinden her istediklerini elde edebileceklerini varsaymanın ne ölçüde gerçekçi olduğunu zaman içinde öğrenmeleri şaşırtıcı olmayacaktır.

Bu aşırı hırslı Megali İdea yaklaşımının, Türk Kurtuluş Savaşı sırasında Yunan tarihinde "Küçük Asya Felaketi" olarak bilinen büyük yenilgiye yol açtığı hatırlanacaktır. Megali İdea inancının yıllıra sonra Kıbrısta bir başka ciddi yenilgi aldığını söylemek mümkündür. Böylesi ağır yenilgilerden sonra, kaçınılmaz olarak dersler çıkarılmıştır. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, her iki ülkenin çabalarıyla uzun ömürlü olmasa da bir dostluk dönemi yaşanmıştır. Benzer şekilde, Kıbrıs'ta 1974 yenilgisinden hemen sonra bazı Kıbrıslı Rum liderler, kendi politikalarıyla ortadan kaldırdıkları 1960 ortaklık devleti düzenine geri dönmeye çalışmışlardır. Rauf Denktaş ve Glafkos Kliridis in o döneme ilişkin kaleme almış oldukları kapsamlı anıların, bu çabanın pişmanlıktan ziyade o dönemdeki çaresizlikten kaynaklandığını ortaya koyduğunu söylemek mümkündür.

**Barış Harekatının başlamasından sonra Kıbrıslı Rum Lider Glafkos Kliridis Rauf Denktaş ile görüşüp, ilginç bir teklifte bulunmuştur**

Rauf Denktaş ve Glafkos Kliridis, Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının önde gelen liderleriydiler. Bu iki lider ayrıca arkadaştılar. Her iki liderin yayınlanmış anılarında 1974 Barış Harekâtına ilişkin ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Rauf Denktaş'ın hatıratı Türkçe olarak 10 cilt halinde yayımlanmıştır. Glafkos Clerides'in Cyprus: My Deposition (Tr. :Kıbrıs: İfadem) başlıklı anıları dört ciltten oluşmaktadır. Barış Harekâtı ile ilgili bilgiler Rauf Denktaş'ın hatıratının dokuzuncu cildinde ve Kliridis'in anılarının ise dördüncü cildinde yer almaktadır.

Kıbrıs Barış harekâtı sırasında Kıbrıs Rum Temsilciler Meclisi Başkanı olarak görev yapmış olan Kliridis, anılarında, Sampson darbesinden hemen sonra ABD Büyükelçisi Roger Davies'in (adı geçen büyükelçi 19 Ağustos 1974'te Rumların Amerikan karşıtı gösterileri sırasında ABD Büyükelçiliği önünde bir Rum protestocu tarafından vurularak öldürülmüştür) kendisini ziyaret ettiğini ve Sampson'un derhal istifa etmesi gerektiğini, istifa etmemesi halinde Türkiye'nin askeri müdahalede bulunacağını söylediğini belirtmektedir. Bu bağlamda, Sampson tarafından atanan Dışişleri Bakanı Demis Demetriou'yu derhal aradığını ve ABD Büyükelçisinin söylediklerini ilettiğini ifade

etmektedir. Kliridis, daha sonra Demetriou'nun bu bilgiyi Atina'daki cuntaya ilettiğini, ancak cuntanın askeri müdahale konusunda endişelenmeye gerek olmadığı cevabını verdiğini öğrendiğini kaydetmektedir. Kliridis, 23 Temmuz 1974 tarihinde darbeciler tarafından ev hapsinde tutulduğu sırada Demetriou'nun kendisini telefonla aradığını ve New York'taki BM çevrelerinin ateşkesin devam edebilmesi ve anayasal düzene dönülebilmesi için darbenin lideri Sampson'un istifa etmesi yönünde Yunanistan Daimi Temsilciliği'ne baskı yaptığını söylediğini, BM çevrelerinin Sampson'un istifasının ardından, Anayasa'nın 36. Maddesi uyarınca kendisinin Cumhurbaşkanlık vekilliğine geçmesini istediklerini, bu teklifi Sampson'un istifasını açıklaması şartıyla kabul ettiğini belirmektedir. [2]

Cumhurbaşkanı Vekili olabilmek için Kıbrıs Anayasası'nı ihlal ederek Baf Piskoposu önünde yemin etmiş olan Kliridis, göreve başlar başlamaz ilk olarak Rauf Denktaş'tan randevu talep etmiş olduğunu ifade etmektedir.[3] Kliridis, Denktaş ile görüşmeden önce Makarios'tan Zürih ve Londra Antlaşmalarını tümüyle uygulamak istediklerini Denktaş'a bildirmesi yönünde mesaj aldığının altını çizmektedir.[4] Bu çerçevede, BM Genel Sekreteri Temsilcisi Weckmann-Munoz ve BM Barış Gücü Komutanı General Chand ile birlikte Denktaş'ı ziyaret ettiğini belirten Klerides, görüşmeyi şu şekilde aktarmaktadır:

> Kolonyal tarzda döşenmiş bir evdi ☀ Evin askerler tarafından sıkı bir şekilde korunduğunu fark ettim. Türk askerleri bana düşmanca baktılar. Denktaş bizi salonunda ağırladı. Onunla el sıkıştım, oturmamızı istedi ve bize içecek ikram etti. Ne soğukkanlı ne de mesafeli bir duruş sergiledi. Ona görevimin amacını açıkladım. Beni sonuna kadar dinledi, hiçbir gözlemde bulunmadı **ve Zürih ve Londra Antlaşmalarını tümüyle uygulama teklifime ilişkin herhangi bir açıklama istemedi** (kalın kısım yazar tarafından eklenmiştir). Bu konunun Türk Hükümeti'nin karar vereceği bir mesele olduğunu kısaca belirtti. Bir helikopter isteyip Ankara'ya gideceğini ve cevabı 3-4 gün içinde bana ileteceğini söyledi.
>
> Ayağa kalktım, elini sıktım, iyi günler diledim ve BM'nin refakatinde Lefkoşa'nın Rum kesimine döndüm. Dört-beş gün sonra Sayın Denktaş'tan, Genel Sekreter'in Temsilcisi aracılığıyla, Türk Hükümeti'nin Zürih ve Londra Antlaşmalarına geri dönmeyi düşünmediği yanıtını aldım. Türk Hükümeti, Kıbrıslı Rumların on yıl boyunca bu antlaşmaların uygulanamaz olduklarını iddia ederek uygulamayı reddettiklerini ve antlaşmalardan vazgeçilmesini ya da büyük ölçüde değiştirilmesini istediklerini belirtiyordu. Ayrıca Türkiye, Kıbrıslı Rumların Türk toplumuna yönelik saldırıları nedeniyle, antlaşmaların Kıbrıslı Türklere yeterli ölçüde güvenlik sağlamadığının kanıtlandığını iddia ediyordu.[5]

Rauf Denktaş anılarında bu görüşmeyi çok daha detaylı ve samimi bir şekilde anlatmaktadır:

> Klerides, randevu alarak beni ziyarete geldi. Bana sarıldı. Konuştuk. Şimdiye kadar hiç bu kadar samimi olmamıştı. Bu felaketi önleyelim. Kıbrıs'ı kurtaralım. Yönetimi ben devraldım. Sampson artık yok. Makarios yok. Biz buradayız. İsterseniz 1960

antlaşmasına geri dönelim. dedi. Çok duygusaldı. Tarihi bir an yaşanıyordu. Oturduk. Kahve ikram ettim. Konuşmamı şu şekilde yaptım: Öncelikle neden bu duruma geldiğimizi tespit edelim diyerek başladım. Hatırlıyor musun? Baf'ta bir köyümüz bir dereden su içiyor. Sondaj makinesi göndermek istediğimde reddettin. Kıbrıs'ta elektriği olmayan 103 köy var. Hepsi de Türk köyü. Biz 103 köyden kovulduk. Bütçeden çıkarıldık. Adalet arayacak hiçbir yetkili makam bırakmadınız. Kıbrıs'ın Rum toprağı olduğunu ilan ettiniz. Meclisten Enosis kararı geçirdiniz. On bir yıldır bize yaptıklarınız ne olacak? Bütün bunlar, 1960 Antlaşmalarına ve Anayasaya rağmen yapılabilmiştir. Yani aynı şeyleri tekrarlayabileceğiniz bir zemine geri dönelim ve oyun yeniden başlasın mı demek istiyorsun? Klirides, tüm bunlar Makarios'un idaresinde oldu. Şimdi biz varız dedi.Israr ettim ve ona Nikos Sampson'un bakanlarını devraldın. Papazların önünde geçersiz bir yemin ettin. Darbeyi yapan Yunan ve Kıbrıslı subay ve askerler etrafında dolaşmaktadırlar. Sen bunları derhal değiştirebilecek durumda mısın? dedim. Kliridis , derhal yapamam. güvenlik sorunumuz var. Herkeste silah var. Kim kimden yana bilinmez. Zamana ihtiyaç var dedi ve böylece 1960'a dönelim önerisinin geçersiz ve sırf propagandaya dönük bir öneriolduğunu ispat etmiş oldu.[6]

**Sonuç**

Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtını gerçekleştirmesine neden olanlar Megali İdea hedefi peşinde koşan Kıbrıslı Rumlar ve o dönemde Yunanistan'da iktidarda olan cunta yönetimidir. Bu ikilinin hırsları, gerçekleşmesi imkânsız ve güçlerinin çok ötesinde hayaller peşinde koşmaları, hem Kıbrıslı Rumları hem de Yunanistan'ı yıllardır unutamadıkları bir yenilgiyle karşı karşıya bırakmıştır. Bu durumun travmatik sonuçlar yarattığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda, Türk-Yunan ilişkilerindeki Enosis kavramının ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Bu kavram yıllardır Türk-Yunan ilişkilerini zehirlemektedir. Bu vesileyle, ABD'de yaşayan bir Kıbrıslı Rum sosyolog olan Kyriacos C. Markides'in Enosis kavramını nasıl açıkladığını hatırlamakta fayda bulunmaktadır. Bu açıklama, Kıbrıs'la ilgili olanlar da dâhil olmak üzere, günümüzde Türk-Yunan sorunlarına ışık tutabilecek gözlemler içermektedir. Markides'in açıklaması şu şekildedir:

> Enosis, İstanbulun Türklerin eline geçtiği 1453 yılında ortaya çıkan pan-Helenik ideolojinin bir tezahürüydü. Büyük Fikir, bir gün Bizans İmparatorluğu'nun yeniden kurulacağına ve tüm Yunan topraklarının bir kez daha Büyük Yunanistan olarak birleşeceğine dair Yunanlılar tarafından paylaşılan bir hayaldi. Büyük Fikir, Girit ve İyonya Adaları gibi Yunan dünyasının diğer bölgelerinde de ifadesini bulmuştu. Büyük Fikirin, Yunan dünyasının yabancı egemenliği altında kalmaya devam eden her bölgesinde gerçekleşmesi için baskı yaratan bir iç mantığa sahip olduğu iddia edilebilir. Kıbrıslı Rumlar kendilerini tarihsel ve kültürel anlamda Yunan olarak gördükleri için, Büyük Fikir yoğun bir ilgi görmüştür. Bu nedenle, kilise papazları Kıbrıslıları Yunanistan'la birleşmek için mücadele etmeye çağırdıklarında, duyguların alevlenmesi için fazla bir çaba gerekmemiştir. Enosis'in toplumsal bir hareket olarak doğmasına yol açan, kültürel-ideolojik faktörlerin sömürgeciliğin yapısal etkileriyle etkileşimi olmuştur. Ne ideolojik, ne de yapısal ektenler Enosis'in yükselişini

açıklamak için tek başına yeterliydi. Enosis, Helen-Bizans medeniyetinin mirasını somutlaştırdığı ve temsil ettiği ölçüde yerli bir hareketti. Bizans Hıristiyanlığı geleneklerinden beslenen bir halk için kıymetli olan değerlerin yeniden tesis edilmesi çağrısında bulunuyordu ... Büyük Fikir ve Enosis, Helen dünyasını birleştirmek ve ulus inşası sürecini teşvik etme işlevi gören canlandırıcı ideolojileri olarak da görülebilir ... Enosis kilisede değil, Yunan-Bizans medeniyetini canlandırma çabasındaki entelektüellerin zihninde ortaya çıkmıştır. Ancak, kurumların en merkezi ve güçlüsü olan kilise, bu hareketin gelişimine büyük katkıda bulunmuştur. Kilise hareketi benimsemiş ve pratik amaçlar için onun rehber çekirdeği haline gelmiştir ... Ancak kilisenin hareket üzerindeki sıkı hâkimiyeti, hareketin geleneksel milliyetçi söyleminin sürdürülmesini garanti altına almıştır.[7]

*Resim: Habertürk

[1] EOKA (The Ethniki Organosis Kyprion Agoniston - National Organisation of Cypriot Fighters) (Tr. : Kıbrıslı Şavaşçılar Ulusal Örgütü) Kıbrıs'taki İngiliz yönetiminin sona ermesi ve Adanın nihai olarak Yunanistan'la birleşilmesi için terörist bir kampanya yürütmüş olan aşırı milliyetçi bir Kıbrıslı Rum örgütüdür.

[2] Cleeides, Glafkos. 1912. Cyprus: My Deposition / Volume 4. Nicosia: Alithia Publishing, p. 25-26.

[3] Clerides, s. 27.

[4] Clerides, s. 34.

[5] Clerides, s. 35.

[6] Denktaş Rauf. Rauf Denktaşın Anıları. 9. Cilt 1973-74, s. 376

[7] Markides, Kyriacos C. 1977. The Rise and Fall of the Cyprus Republic. New Haven: Yale University Press, ss. 10-11

Yazar Hakkında :

Teoman Ertuğrul Tulun , Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) analisttir. Dr. Teoman Ertuğrul Tulun, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi doktorasını Ankara İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde

tamamladı. Avrupa Birliği Çalışmaları, Küreselleşme, Yabancı Düşmanlığı, Nefret Söylemi Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler *alanlarında çalışmalar yapmaktadır.*

Atıfta bulunmak için: TULUN, Teoman Ertuğrul. 2026. "KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI'NIN 50. YILDÖNÜMÜ - RUM TARAFI HAREKÂTIN HEMEN ARDINDAN RAUF DENKTAŞ'A NASIL BİR ÖNERİDE BULUNDU?." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2024 / 12. Ağustos 08. Erişim Kasım 17, 2026. https://avimbulten.org/tr/Analiz/KIBRIS-BARIS-HAREKATI-NIN-50-YILDONUMU-RUM-TARAFI-HAREKATIN-HEMEN-ARDINDAN-RAUF-DENKTAS-A-NASIL-BİR-ONERİDE-BULUNDU

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
**Tel**: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
**E-Posta**: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

*© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır*